

Mozaikok az ILIDE 2017 konferenciáról

Az ILIDE konferencia 2017. április 3. és 5. között immáron huszadik alkalommal került megrendezésre a festői szépségű Jasná völgyében, Liptószentmiklós körzetében, az Alacsony-Tátrában. A rendezvény fő célja, hogy teret adjon a digitális könyvtári innovatív elképzeléseknek, projekteknek. Az idei fő témakörök a repozitóriumok, illetve a tudományos kutatási adatok megőrzése, a nyílt tudomány, a digitális bölcsészetek illetve általánosabban a tudományok digitális technológiákon keresztül való művelése köré összpontosultak.¹ Az alábbiakban a főbb témák közül szemezgetünk kedvcsinálóként, az egyes témakörökben történő alaposabb elmélyüléshez.

Digitális bölcsészet és digitális tudomány szekció

Tom Cramer, Stanford University – A digitális ökoszisztémák fejlődése: Hogyan váltják le a hálózatos szolgáltatások a digitális silókat

A digitális bölcsészet, digitális tudományosság, digitális megőrzés és digitális repozitóriumok több mint egy évtizedes vitáját és fejlődését áttekintve lényeges átalakulási folyamatnak vagyunk részesei. A technológiában, üzleti modellben és a nemzetközi tudományos környezetben történt legutóbbi változások azt mutatják, hogy a népszerű önálló és szétválasztott rendszerektől az integrált rendszerek felé haladunk. Ennek végeredménye egy jobban meghatározott és általánosított szolgáltatási környezet megalapozása.

Az előadásban a figyelemre méltó legújabb eredményekkel kapcsolatban három esettanulmány került bemutatásra:

IIIF (International Image Interoperability Framework) képnézegető szoftver – Mirador

A Mirador egy nyílt forráskódú, konfigurálható, bővíthető és könnyen integrálható képnézegető program, amely lehetővé teszi a képek leírással való ellátását, illetve a különböző repozitóriumokból származó képek összehasonlítását. A közösség igényei szerint épül, a folyamatos visszajelzéseket figyelembe véve fejlesztik. A szoftver több abla-

kos környezettel, interaktív kijelzővel, szinkronizált szerkezettel, nagyítható vászonnal, metaadat kijelzővel, illetve könyvjelző funkcióval is rendelkezik.

GeoBlacklight – Earthworks Geospatial Catalog

Több amerikai intézmény összefogásával – MIT könyvtárai, a New York-i, a Princeton és a Stanford Egyetem könyvtárai – létrehozott nyílt forráskódú térinformatikai adatok katalógusa. A GeoBlacklight több mint egy szoftver, lehetővé teszi az átfogóbb felfedezés élményét. A közösségről szól, amelyhez különböző módokon lehet csatlakozni. A projekt annál eredményesebb lesz, minél több felhasználó osztja meg metaadatait egymással.

Marja Kokko, Jyväskyläi egyetem -Könyvtárosok, Bölcsészetek és a nyitott Tudomány mozgalom

Előadásában a finn irányelvet követő (Academy of Finland: “As open as possible, as closed as necessary”) Jyväskyläi Egyetem kutatási adatkezelésének (Research Data Management) tervéről beszélt. A Finn Tudományos Akadémia jelmondata adja tevékenységük fő kereteit, hogy legyünk annyira nyíltak amennyire lehetséges, és zártak amennyire szükséges az adatkezelés terén. Szó esett többek között az adat és a kutatási anyagok közötti különbségekről, az etikai és jogi kérdések kezeléséről, a könyvtárosok változó szerepéről, akik a jövőben a passzív szolgáltatói szerepkör helyett egyre inkább az adattudós és társkutató szerepét töltik majd be.

Maciej Piasecki, WRuT (Lengyelország) – CLARIN-PL – Globális és lokális nézőpontok kombinálása a nyelvtchnológiai kutatási infrastruktúra területén a bölcsész és társadalomtudományok számára

Az előadó bemutatta a CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure) konzorciumot, amely a humán és társadalomtudományok kutatásait támogatja, ötvözve a helyi és globális nyelvtchnológiai szempontokat. Az előadás bemutatta a központi funkciókat, illetve konkrét példaként a lengyel kutatási infrastruktúra jellegzetességeire összpontosított (CLARIN-PL).

Steven Claeysens, Holland Nemzeti Könyvtár – Mit akarhatnak a digitális bölcsészetek egy könyvtártól? Tapasztalatok a nemzeti könyvtárból

Az előadó a Holland Nemzeti Könyvtár digitális bölcsészetekkel való találkozásának tapasztalatait osztotta meg. Ez az újonnan megjelent terület különleges, innovatív megközelítést kíván. Bár a könyvtárnak bőven van tapasztalata a digitális bölcsész tudósok támogatásában, úgy gondolják, nincs egyetlen fajta egyszerű megoldás a felmerülő igények kielégítésére. Elengedhetetlen a könyvtárosok és a tudósok szoros együttműködése, ha valóban előre szeretnénk mozdítani a digitális könyvtárak használatát a digitális bölcsészet területén.

Stijn van Rossem, Antwerpeni Egyetem – Nagyformátumú digitális infrastruktúrák és felhasználók. Tapasztalatok a CENDARI projekt kapcsán

Az előadó a CENDARI projekt tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal. Bár a digitális bölcsészet területe fejlődik, még mindig úgy tűnik, hogy széles szakadék mutatkozik a jelentős digitális infrastruktúrák és a kutatók között. Ezeket az infrastruktúrákat

gyakran intézmények vagy konzorciumok fejlesztik nemzetközi szinten. A CENDARI (Collaborative European Digital Archival Infrastructure) projekt az Európai bizottság 7. keretprogramja részeként jött létre. Virtuális kutatási infrastruktúra, mely egyesíti Európát és az egész világ levéltári forrásait. Célja, hogy támogassa és ösztönözze a történelmi kutatásokat két, kísérletként kiválasztott időszakban (középkori kultúra és az első világháború). Az előadás a felhasználóknak a digitalizálási projektekben és a digitális infrastruktúrák formálásában betöltött szerepére hívta fel a figyelmet. A főbb kihívások ennek kapcsán az alábbiak: Ki dönti el, hogy milyen eszközöket hoznak létre és milyen projekttel finanszírozzák? Részt vesznek-e ebben a teremtő folyamatban a célközönségként szereplő felhasználók? Mit tanulhatunk az aktuális projektekből? Igen fontos a megbízható felhasználói csoportokkal történő kapcsolattartás. Nagyon jelentős tényező a felhasználói visszajelzések, igények fogadása. Ám végső soron a legfontosabb kihívást mégis az jelenti, hogy miképpen lehet a felhasználó érdeklődését fenntartani.

Pip Willcox, Oxfordi Egyetem – A digitális tudomány művelése: technológia, gondolatok, emberek

2015-ben az Oxfordi Egyetem Weston könyvtárában létrehozta egy digitális tudománnyal foglalkozó kutatóközpontot. Az előadás ismertette a központ stratégiai céljait, gyakorlati célkitűzéseit és a működés első két évének tapasztalatait. A központ szolgáltatási programja bemutatókat, tréningeket foglal magában, melyek ösztönzően hatnak a Bodleian könyvtár digitális gyűjteményeinek használatára.

A központ együttműködik az Oxford nyári egyetemmel, társszervezője a digitális bölcsészet kurzusnak. Szó esett a tudománynépszerűsítő tevékenységek hatékonyságának méréséről, a siker mérésének kihívásairól, mely elsősorban a megfelelő időben alkalmazott, adekvát módszertanon alapuló adatgyűjtéssel függ össze. Kihívásként említik emellett az emberi erőforrás biztosítását, a fenntarthatósági tényezőt, a finanszírozási keretek megteremtését, az irányítási struktúrák megfelelő kialakítását, valamint a fizikai infrastruktúra biztosítását is. A hasonló kutatóközpontok az egyetem részei, gyakran a könyvtár keretei között működnek, ugyanakkor minden esetben egyedi profillal bírnak, melyet az adott környezet körülményei, igényei határoznak meg. Nincs egyszerűen sikeres recept arra, hogy miképp hozzunk létre egy ilyen kutatóközpontot. Sok esetben, az intézmény-specifikus részletek kimunkálása kapcsán, segíthet a hasonló tevékenységeket folytató, ám más intézményekben dolgozó munkatársakkal folytatott folyamatos párbeszéd.

Stefan Schmunk, Göttingeni Állami és Egyetemi Könyvtár – Új feladatok, új szerepkörök: Könyvtárak a digitális bölcsészetek, kutatási adatok és kutatási infrastruktúrák közötti erőterben

Az elmúlt években a digitális fejlődés és átalakulás nemcsak a könyvtárak szerepét változtatta meg, hanem a humán és kultúratudományok kutatásainak szerepköreit is. A kutatási adatok kezelése már nem koncentrálódhat kizárólag a tárolásra és a visszakeresést biztosító hivatkozásra, hanem a módszertani követelményekre is figyelmet kell szentelni. A digitális eszközök és szolgáltatások kidolgozása jelenleg is folyamatban van. Ezek révén folyamatosan lehetővé válik a tudósok számára, hogy adatokat újrafelhasználás céljára hozzanak létre, módosíthassanak azokon, illetve szolgáltatthassák is azokat.

Az előadás a DARIAH-DE projekt koordinátorainak a kutatási infrastruktúrák, a humán és kultúratudományok területén szerzett tapasztalatait mutatja be. Különösen azo-

kat, amelyek szemléletváltáshoz vezettek. A fejlesztési módszerek, eszközök a kutatási infrastruktúrák és adattárak működésétől függenek. Az előadás főként a tudományos követelményekre fókuszált, illetve arra, hogy miképpen ismerték fel azokat a könyvtárak, kutatóintézetek, akadémiák és egyetemek. Izgalmas úton haladunk, a jövőbeni siker pedig csak úgy érhető el, ha a tudósok, könyvtárosok és adattudósok összefognak egymással.

A DARIAH-DE projekt 2011-2018 között kerül lebonyolításra, 17 részt vevő partnerrel, melynek 4 fő témaköre az oktatás, a kutatás, a kutatási adatok és a technikai infrastruktúra. A TextGrid konzorcium 2006-2015-ig formálódott, 10 partner részvételével. Tevékenységének középpontjában a technológiai eszközök, a hosszú távú megőrzést szolgáló repozitóriumok és a témakörhöz kötődő oktatási tevékenység állt.

Pövödör Artúr– Qulto inside: repozitórium alapú közgyűteményi attrakciófejlesztések, esettanulmányokon keresztül

A szekció zárásaként Pövödör Artúr a Qulto cégcsoport képviselőjében olyan egyes digitális könyvtári és múzeumi projekteket mutatott be, ahol az integrált gyűjteménykezelő rendszerekből érkező adatok és tartalmak interaktív újrafelhasználása kerül előtérbe (játékok, útmutatók, interaktív érintőképernyők segítségével).

Kutatási adat és repozitóriumok szekció

Natalie K. Meyers, Center for Open Science – Az újrafelhasználhatóság és a The Open Science Framework

A nyílt, átlátható és reprodukálható tudomány egyre erősebb igényként jelenik meg. A tudományos anyagok megosztása - illetve a kutatási folyamat és a közreműködők átláthatósága - kívánatos, de nem eléggé támogatott célkitűzés.

A megfelelő normák közzététele új, pozitív eredményeket hoz a teljes kutatási jelentéskészítés során. A kutatási folyamat során számos anyagot állítanak elő: adatokat, kódokat és a reprodukálhatóság szempontjából lényeges egyéb anyagokat. Ezek viszont szinte soha nem jelennek meg vagy nem válnak elérhetővé a kutatási publikációkban. A Nyílt Tudományok Központ (Center for Open Science = COS) létrejöttének célja, hogy előmozdítsa és ösztönözze a jó gyakorlatokat. Alapvető fontosságú ennek kapcsán a tudományos közösségek támogatása, a nyílt átfogó tudományos eljárással kapcsolatos metatudományi kutatások elvégzése, valamint a nyílt tudományok művelésének megkönnyítését szolgáló infrastruktúrák építése. Az előadás középpontjában a reprodukálható infrastruktúra és az Open Science Framework (OSF) állt, amely egy ingyenes, nyílt forráskódú webes alkalmazás. Összeköti az információkat a kutatási ciklus minden szakaszában, emellett támogatja az együttműködést, a tartalomkezelést, tárolást, a munkafolyamat megosztást. Segítségével a kutatási folyamatok hatékonyabbá tehetők, megoszthatók a kulcsfontosságú projekt információk, így mások is használhatják, idézhetik azokat.

Pekka Olsbo, Jyväskyläi Egyetem – A zöld típusú nyílt hozzáférés szolgáltatási modellje Finnországban – Mit, Miért és Hogyan?

Finnország célja, hogy 2017-ben a nyílt tudományban a vezető országok egyike legyen. Alapvető célkitűzésük, hogy 2020-ig minden tudományos cikket szabadon hozzáférhe-

tővé kell tenni Európában. A kitűzött célok eléréséhez, a kiadókkal történő partnerség kialakításához tere kell engedni a nyílt hozzáférés „zöld útjának” is az „arany út” mellett. Finnországban a zöld típusú nyílt hozzáférés előrehaladása 2010 körül kezdődött, de valós eredmények 2015-ig nem születtek. 2015-ben a Jyväskyläi Egyetem és a Kelet-Finnországi Egyetem vezetésével új projektet indítottak. Ennek az volt a célja, hogy magasabb szintre emeljék nemzetközi összevetésben is a zöld típusú nyílt hozzáféréshez kötődő tevékenységeket. A projekt középpontjában a Jyväskyläi Egyetem által létrehozott modell volt. Ez központosított szolgáltatások létrehozásán alapul, és minimálisra csökkenti a nyílt hozzáférési folyamatra fordított erőfeszítéseket. A modell a folyamat során létrehozott metaadatok minőségére is gondot fordít, mivel a minősített metaadatok nélkül a nyílt hozzáférés fejlesztésének elemzése nem lehetséges. A központosított szolgáltatások kereteinek biztosítására az önálló központ 2017-ben jött létre, mely a kutatócsoportok számára koordinálja az informatikai szolgáltatásokat.

A 2015-2016 közötti időszakban a finn repozitóriumokban elhelyezett cikkek száma több mint háromszorosára nőtt. A Jyväskyläi Egyetemen a lektorált cikkek elhelyezésének aránya 16% -ról 53% -ra emelkedett.

Ugyanakkor a kiadványoknak a jelenlegi kutatási információs rendszerben való nyilvántartásba vételére, valamint a cikkek letétbe helyezésére irányuló erőfeszítések jelentősen csökkentek. A metaadatok minősége viszont nagyon magas. Ezért minden kutatót arra ösztönöznék, hogy a Finn Publikációs Fórum listájában szereplő folyóiratban publikáljon. A nyílt tudomány céljainak szerepelnie kell az egyetemek stratégiai céljai között is.

Martine Oudenhoven, LIBER – Könyvtárak a középpontban: Közösségi elkötelezettség növelése a nyílt tudomány irányában

A LIBER – az Európai Kutatási Könyvtárak Szövetsége – az európai kutatási könyvtárak fő hálózata. Az 1971-ben alapított szervezet több mint 400 nemzeti, egyetemi és egyéb könyvtárat foglal magában. A LIBER feladata, hogy segítse a kutatási könyvtárakat a kutatástámogatásában. Missziójuk egyik legfontosabb célkitűzése a nyílt tudomány terjesztéséhez kötődik. Könyvtári szervezatként a LIBER figyelmet fordít a nyitott tudományhoz kapcsolódó kihívásokra, például a szerzői jog és a nyílt hozzáférés kapcsán. A LIBER részt vett a digitális korszak tudásának hozzáféréséről szóló Hágai Nyilatkozat kidolgozásában is. Ez hozzájárul a tényleges adatokhoz és ötletekhez való jobb hozzáférést támogató kutatási közösség megalapozásához. Ezenkívül a LIBER kilenc uniós projektben vesz részt, a nyitott tudomány felé vezető úton lévő akadályok leküzdése kapcsán. Az egyik ilyen projekt az OpenMinTeD, amely nyílt infrastruktúrát épít a szöveg és az adatbányászat számára. Ebben a projektben a LIBER koordinátorként szerepel. Reményeik szerint hatékonyan hozzá tudnak járulni a könyvtárak nyílt tudományt támogató szerepének kiteljesedéséhez.

David Ball, SPARC Europe – tegyük alapértelmezetté a „nyílt” jelzöt Európában

Egy nemrégiben készült SPARC Europe tanulmány kimutatta, hogy sok európai nemzetközi szervezet vesz részt a nyílt tudomány (és a nyílt hozzáférésű) közösségek támogatásában, például a nyílt hozzáférés, a nyílt adatok, a kutatási adatok kezelése vagy a nyílt oktatási erőforrások területén. A minták azt mutatják, hogy bőven rendelkezésre áll

információ, útmutatás. Számos intézmény ajánlásokat fogalmaz meg, oktatást és képzést nyújt. A nemzetközi szervezetek jó helyzetben vannak ahhoz, hogy megkönnyítsék a nyílt tudomány további előrehaladását, amely globális vagy európai érdekű, a nemzetközi jó gyakorlatok megosztása révén is.

Jessica Parland-von Essen, CSC – A nyílt tudomány és kutatás felé Finnországban- Stratégiák és szolgáltatások

Néhány éve a nyílt tudomány a finnországi nemzeti kutatási politika középpontjában áll, s az első eredmények is megjelentek már. A 2014-ben indított „Nyílt Tudomány és Kutatás” projekt a kutatási adatkezelési gyakorlatok széles körű elfogadásához vezetett. Hozzájárult a nyílt hozzáférés és a megfelelő kutatási adatkezelés fontosságának tudatosításához is. A munkát már létező kutatási hálózatokra támaszkodva, a kulturális örökség szektorával együttműködve végezték. Digitális megőrzési és képzési programokat hoztak létre. A projekt fontos része, hogy megfelelő adatokat szolgáltatson a kutatási adatkezelés kapcsán, az adatok és a kutatás teljes életciklusát átívelő módon.

Összegzés

A résztvevők véleménye szerint a konferencia programja idén is magas színvonalú volt. A nyílt hozzáférés gyakorlatának alakulását, a nyílt tudomány művelésének támogatását, a digitális bölcsészetek mint önálló alkalmazási területek megjelenését sok szemszögből tárgyalták. Remélhetőleg ez az építő jellegű diskurzus a következő években is folytatódik majd a könyvtárosok, a technológiai szakemberek, az alkalmazott üzleti technológiák menedzserei, illetve a tudományok művelői között.

**Az összefoglalót készítette:
Virág Gabriella – Lendvay Miklós – Németh Márton**

Jegyzet

1. A konferencián elhangzott legtöbb előadás prezentációja letölthető: <http://ilideconference.schk.sk/wordpress/digital-library-english/conference-presentations/>
-
-

